

Antoni Roszkowski

1894–1939

Niecodzienną postacią był Antoni Roszkowski – duszpasterz i ekonomista, proboszcz i profesor akademicki. Rzadko zdarza się, aby jedna osoba łączyła w sobie tak różne dziedziny. Ksiądz Antoni Roszkowski w latach 30. był honorowym proboszczem w parafii Zgierz pod Łodzią i dziekanem dla okolicznych parafii, profesorem nadzwyczajnym Akademii Handlowej w Poznaniu, docentem i wykładowcą na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego. Zawsze pogodny, żywego usposobienia i żywotny w całej swej działalności stał się wybitną osobowością życia naukowego Poznania.

Kapłaństwo było jego głównym powołaniem, chociaż cały dorobek naukowy dotyczył ekonomii. Nie było w tym żadnej sprzeczności. Zespolił te dwie dziedziny, oceniając ekonomiczne i prawne instytucje z katolickiego punktu widzenia, a tym samym wnosił nowego ducha do tych nauk. Za swoje osiągnięcia został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi.

Urodził się 8 kwietnia 1894 roku w Żarnowie w województwie kieleckim z rodziców Karola i Zofii z Sorboniów. Uczęszczał do gimnazjum w Piotrkowie Trybunalskim. Potem wstąpił do Seminarium Duchownego w Sandomierzu, gdzie w grudniu 1915 roku otrzymał święcenia kapłańskie. Był to burzliwy czas I wojny światowej, która jednak wtedy omijała środkową Polskę. Po dwóch latach wikariatu wstąpił na Wydział Teologiczny Uniwersytetu Warszawskiego. Z powodu zawieszenia wykładów wrócił niebawem na parafię, aby w następnym roku studia kontynuować. I znowu musiał je przerwać, aby jako kapelan służyć żołnierzom 18 pułku ułanów w wojnie z bolszewikami.

Po zakończeniu działań wojennych, w roku 1921, przeniósł się do Poznania. Wtedy – jak się wydaje – skryształizowała się jego droga życiowa. Nie kontynuował rozpoczętych w Warszawie studiów teologicznych, lecz zapisał się na Wydział Prawno-Ekonomiczny nowo powstałego Uniwersytetu Poznańskiego, aby studiować ekonomię polityczną. Uniwersytet Poznański stał się bowiem od samego początku – dzięki osobowości Edwarda Taylora – poważnym ośrodkiem tej dziedziny nauki. Profesor Taylor był odtąd aż do końca okresu międzywojennego jego mistrzem.

Ksiądz Antoni Roszkowski uzyskał w roku 1923 stopień magistra nauk ekonomiczno-politycznych. Doktoryzował się 13 lutego 1924 roku z ekonomii na podstawie pracy

Poglądy społeczne i ekonomiczne Augusta Cieszkowskiego, napisanej pod kierunkiem prof. Taylora. Niedługo potem zaczął wykładać ekonomię i prawo w Seminarium Duchownym w Łodzi. Był tam wykładowcą do 31 marca 1931 roku. Jednocześnie kontynuował studia prawnicze na Uniwersytecie Poznańskim. Stopień magistra praw uzyskał w roku 1926. Po zakończeniu wykładów w Seminarium Duchownym zaczął 1 kwietnia 1931 roku pracować naukowo w Poznaniu. W roku 1932 opublikował w wydawnictwie Poznańskie Prace Ekonomiczne swoją pracę habilitacyjną: *Korporacjonizm katolicki*. Została ona przyjęta przez Radę Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego. Po 12 latach od rozpoczęcia studiów Antoni Roszkowski wszedł jako docent do grona nauczycielskiego tego Wydziału oraz Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu. Jako docent ekonomii społecznej wykładał ubezpieczenia społeczne. 1 września 1938 roku otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego ekonomii politycznej i polityki społecznej Akademii Handlowej w Poznaniu. Odtąd stał się tzw. własnym samodzielnym nauczycielem akademickim tej Uczelni, przyczyniając się do podniesienia Wyższej Szkoły Handlowej do rangi akademickiej. W Akademii Handlowej i na Uniwersytecie nadal wykładał ubezpieczenia społeczne, a na Akademii Handlowej również skarbowość i politykę gospodarczą. Dorywczo wykładał też w łódzkim oddziale Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie.

Działalność dydaktyczna nie była głównym ośrodkiem jego zainteresowań. Zajmował się działalnością naukową i popularyzatorską. Publikował w wielu czasopismach, mianowicie w „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym”, „Ekonomiście”, „Przewodniku Społecznym”, „Przeglądzie Powszechnym”, „Przeglądzie Katolickim”, „Ateneum Kapłańskim” i „Wiadomościach Diecezjalnych Łódzkich”. Dla prac naukowych głównym organem publikacyjnym były trzy pierwsze czasopisma. Pisał zwięźle i przystępnie. W pracach naukowych i popularyzatorskich omawiał szeroki wachlarz problemów (na przykład ubezpieczenia społeczne, kartele), niemal zawsze z katolickiego punktu widzenia. Bibliografia ogłoszona w *Słowniku polskich teologów katolickich 1918–1981* (ATK, Warszawa 1983) podaje 45 jego prac. Nie jest to lista kompletna, gdyż uwzględnia przeważnie duszpasterskie czasopisma, natomiast pomija „Ruch Prawniczy” i „Ekonomistę”.

Dla studiów naukowych Książd Roszkowski wyjeżdżał wielokrotnie za granicę – do Anglii, Belgii, Francji i przede wszystkim do Italii. W roku 1933 korzystał nawet ze stypendium z Funduszu Kultury Narodowej na studia we Francji i Anglii. Głównym przedmiotem jego badań był katolicyzm społeczny. Najważniejszym jego dziełem z tej dziedziny jest wymieniona już praca habilitacyjna. Prawie równocześnie wydał zwięźle i przystępnie napisany zarys *Katolicyzm społeczny* (Poznań 1932). Przedstawił w nim wszystkie tego rodzaju koncepcje wieków XIX i XX wraz z wyznawanym przez niektóre kręgi ustrojem korporacyjnym. Przy zachowaniu własności prywatnej, w szczególności indywidualnych przedsiębiorstw, miał powstać nowy system ustrojowy, aby zapobiec walce klas. Miały powstać tzw. korporacje z osobowością prawną łączące

w imię solidarności zawodowej i wspólności interesów wszystkich zainteresowanych w zawodzie, wyposażone w pewien samorząd sprawowany pod nadzorem państwa. Naczelna Izba Gospodarcza miałyby stanowić wstępny element tego ustroju. Szeroką dyskusję związaną z tą problematyką omówił w pracy *Naczelna Izba Gospodarcza w Polsce i za granicą* (Łódź 1928).

W sprawie koncepcji korporacyjnej zajął wybitnie negatywne stanowisko, wskazując też na wynaturzony w kierunku totalitarnym podobny system obowiązujący we Włoszech. Jego zdaniem: „Zmiana metodologicznych założeń ekonomiki byłaby możliwa tylko w razie przebudowy duszy ludzkiej”. Stwierdzał także, że stan badań nad katolickim ujęciem tej koncepcji ustrojowej „nie wyszedł poza granice pewnego romantyzmu”.

Autor stał się znawcą włoskiego faszyzmu. Swoim krytycznym poglądom dawał wyraz w artykułach ogłoszonych na łamach „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego” w latach 1935 i 1938 oraz w „Przewodniku Społecznym” w 1934 i 1937. Uważał, że korporacjonizm katolicki nie wywarł istotnego wpływu na system faszystowski, potępiał stosunek faszyzmu do własności prywatnej, która nie jest prawem naturalnym, a tylko funkcją społeczną. Zarzucał brak osobowości prawnej korporacji i wskazywał na zastrzeżenia papieża Piusa XI wobec włoskiego systemu.

W bogatym dorobku Antoniego Roszkowskiego na uwagę zasługuje także obszerny artykuł *Gospodarka planowa i jej rodzaje* („Ekonomista” 1935, t. 3). W pewnym związku z nim pozostaje praca *Komunizm i jego dążenia w aspekcie katolicko-społecznym*, w której rozprawił się z tymi ideami w rozwoju historycznym („Przewodnik Społeczny” 1936, nr 8–12).

Zbliżał się rok 1939, ostatni rok jego życia. Ksiądz Antoni Roszkowski miał 45 lat. Dwie wojny obramowały jego pracę. I wojnę przeżył jako kapelan wojskowy na wschodzie Polski. Gdy przysła II wojna, od zachodu, zginął 6 września 1939 roku koło miejscowości Babsk na szosie warszawskiej od niemieckiej bomby lotniczej. Z prowizorycznego grobu ekshumowano jego zwłoki 11 października 1939 roku i pochowano na tamtejszym cmentarzu. Zdaje się, że był pierwszą ofiarą z grona profesorów wyższych uczelni Poznania. Stał też w pierwszym szeregu duchownych, którzy oddali życie w II wojnie światowej.

Karol Marian Pospieszalski